

dában szavai elragadták, s kicsúszott a versből az indítás eredeti, természetes súlypontja — úgy történik meg más versekben más alakban az, hogy „magasabban van önmagánál”. Nem magához izzítja, igazítja, keresi, szabja a formákat, hanem önmagát illeszti egy-egy tetsző, szárnyalásra alkalmasnak tűnő beszédmódhoz, megjelenéshez. A *Jámbor lázadás*-ban főleg az izmusok kelléktára jelentette ezt a vonzást, itt más formák töltik be ezt a szerepet, de a veszély hasonló.

Külön kell megemlékeznünk verseinek egy fajtájáról, amelynek jegyei felbukkannak a kötet elejétől kezdve, de utolsó negyedében válnak sorozattá. Egységesebbek, költőibbek elődeiknél — vajon a megtalált, legalkalmasabb kifejezési formát jelentik? Vagy: az ahhoz vezető utat? — A válasz nem egyszerű. Az első észrevétel: ezekben mintegy teljes versekké növekedve találkozhatunk az előbb is tapasztalt Nagy László-, s még erősebben Csoóri Sándor-nyomokkal. Pl. „nyílik inyemen vérszivárvány, / megpattan fogam gyöngyománca”; „csiszolt üvegváza / tündéri vízesés” — Nagy László-s képeiben. Másutt a Nagy László-féle táj, atitűd, vagy a *Szárnyak zenéjé*-nek dialektikája visszhangzik. (*Szélvihar, Porzik az út, Van remény, Szerelmem, életem, Ekevas fényes harapása.*) Majd a tanítvány tükrében markánsan kirajzolódik az immár sajátos Csoóri-vers, Csoóri-kép, csoóris-ihlet, a speciális eszmélési forma, amely minden váltsága ellenére, sőt éppen avval együtt elidegeníthetetlenül személyes, teremtett értéke. (*Lések csodára, Gyilkostól emlék, A legszebb arccal* — Ld. *A tisztaság órái*-ban stb.) De éppen ezért: nem azonos Ténaggal. Mégis: egyszer-

rű epigonságról van szó? A „hatás”-nak avval az összetettségével találkozunk, amit A. Gide joggal jellemez az élmények találkozásaként. Azaz: keresztutat jelölnek a Csoóri-versek Ténagnál. Mert egyféle őszinte, önkifejezéshez vezető út is — ezért szólal meg ezen a hangon, mert föl szabadítja. S nem véletlen, hogy beszerél ezen a nyelven, s Ténagy-képeket, metaforákat old ki a Csoóri-minta, üde, költői formákat. De: veszélyes annyiban, amennyiben nem találta még, hanem csak „étűd”. Csoórinak saját csontjából ez a veresél, Ténagnál ruha, sőt: készruha, amely néha meglepően testhez álló, másutt lötyög — de semmiképp sem pótolhatja a saját öltözéket.

Minket ez utóbbi érdekel. S ehhez viszonyítva az említett „érett” versek még nem jelentenek valódi érettséget, — bennük kerülőút veszélyét látjuk. Semmi sem pótolhatja a személyes számadást, a „nyugodtan nyugtalan álmok”-kal való szembenézést. „Ifjúságom, ha elsvít, / kialszom, mint a villany” — borzong egy helyütt a költő, s az efféle borzongás, ezeknek a pillanatoknak a feszültsége, szigorúbb válaszra-kényszerítése tűnik a valódi, járható útnak.

Várjuk azt a fajta bemutatkozást, amikor nem a túlráajzott, önmaga mögött elvesző Ténaggal találkozunk, azaz, aki „nem fél szétszórja szívének csillagdarabkáit” stb., hanem azt, akit faggat a hőses, aki végigjárja saját útjait, hogy megtalálja azt a valamit, „amit nem lehet összetéveszteni”, amin rajta van „keze, arca, élete” valódi nyoma”. (*Magvető Könyvkiadó 1967.*)

SZÉLES KLÁRA

KALÁSZ LÁSZLÓ: SZÁNJ MEG IDŐ

Zeneiség kétfajta lehet a költészetben. A nyelv s a formáé, illetve a mélyebb rétegeké, az élményé magáé esetleg. Hogy az előbbi miből fakad, miként jelentkezik, a szándéktól és az alkalomtól függ. A belső zeneiség azonban eleve mutatja a származását. Folyamatból, változó hullámból ered; így az emberi érzelmek és állapotok alapelveivel azonos. És ez már lehetőséget ad bizonyos elhatárolásra. Az a költészet, mely a belső zeneiségre épül, a létezés tényeiből és viszonyaiból az élet, az állandót fejezi ki. Elsősorban arra a pillanatra figyel, amint a dol-

gok, a helyzetek érzelmi folyamattá változnak át. Előtte nemigen kutat. Utána nemigen mérlegel. Mintegy kihasítja — inkább kiszűri — az átváltozásoknak azt az eleven pillanatát. Erénye, ereje, értéke ez. Hiánya, gyöngeje egyszersemind. Mert összpontosít és kirekeszt. Hiteles és esetleges. Egyéni és magát ismétlő.

Kalász költészetét jellemeztem.

Tiszta, elragadó költészet az övé. És oly ritka. Nemzedékének csaknem valamennyi tagját irányzatok, iskolák, akadémiák fűzik együvé, illetve választják széjjel, eszmék és eszmények vonz-

zák és taszítják, izsítják s hűtik. Mind-egy, elismerik-e vagy tagadják-e, nap-jaink sűrű és kavargó ideológiai és esz-tétikai áramlataiban lelik elemüket. In-dítékaik, céljaik, becsvágyaik, haragvá-saik és kielégüléseik nagyrészt innen erednek s ide torkollnak. Kalász távol van ettől a körtől. Olykor meg éppen kívül a körön. Örülhet ennek. És saj-nálhatja. Megóvhatja magát a lidérc-fényektől s a kiábrándulások fájdmá-tól; de így szegényebb is sok éltető gondolattal, szenvedéllyel, új és szép színnel és hanggal.

Tehát kívül a körön?

Egyikén s másikán a meglevőknek. Hogy újat írhasson közjük.

Kalász fáradhatatlan, rettenthetetlen gyöngeségeinek és esendőségeinek meg-vallásában. Ezzel győz rajtuk.

Kinek, minek látja magát? „60 kilós hatalom” — mondja —, és „csend va-gyok, ki mindenkit hallgat”; „sors-rész, s részként is egész, mégis negye-de, fele, ezrede egy lehetőségnek”. Hiába keresnénk benne az ideges elégedetlenséget, a harapós — és mutatós — ön-ostorozást, hiába a gőgöt, a hiúságot. Nem kifelé őszinte, hanem befelé. Csú-pán az igaz dolgok érdeklik. Egyéniségé-nek és életének léptékei véglegesek és valódiak. Ő ezeket a léptékeket mindig megtartja és érvényesíti — ez a titka.

Világában minden emberméretű. Me-taforái természetesen kapcsolják egybe a csillagokat és a kavicsokat. Amazok „lökdösődnek”, vagyis emberméretűvé kisebbednek. Emezek vigasztalnak és példát adnak, vagyis emberméretűvé nagyobbodnak. Legszokatlanabb meta-foráit is elfogadtatja, sőt ismerőssé te-szi az a szemlélet. A zártsága, a kö-vetkezetessége. Itt minden úgy jelenik meg s annyit ér, ahogy s amennyiben közvetlenül átélhető.

Még az idő is. Kalász gyakran szól róla. Például így: „kőidő”; „a nagy li-la időben állok...” Idő-métaforáiban, egész költészetében az idő: minden él-mény végső foglalata, az általánosítva megszemélyesített jelen. És Kalásznak kizárólag a jelennel van dolga. Lépté-keiből következik ez is. Múltról, jövő-ről legföljebb gondolhat, tanulhat, sejt-het valamit, de át nem élheti. „Majd a jövő — ez nem vigasztal.” Emiatt társítja az időt oly gyakran a kövel: a mozdulatlan, a súlyos, a kemény, az örök formába zárt idő ennek a költé-szetnek egyik alapelvét fejezi ki, azt, hogy az ember számára igazán a meg-élt valóság az egyetlen valóság.

És a következtetés? Ezt a valóság minősítései adják. Kalász irigyli a pár-huzamosokat, mivel egyenesek és a vég-

telenbe tartanak, s szeretné elfelejtetni — elhagyni — a kört, mivel zárt és véges. De egyidejűleg járja elfogadva azt a kört, s figyelni irigykedve azokat a párhuzamosokat. Nem fatalizmus ez. Mint ahogy nem is mindent vadul fél-reszópró kitörési vágy. Eleven, indokolt, természetes szimbiozis.

Kalász elégikusságának magyarázata és tartalma együttal.

Hasonló módon éli át a költést: a ki-fejezés és a mű dilemmáját is. „Élőt szeretnék, s mind halott.” Kölcsönös ellentét ez. De nem kölcsönös kizárás. Mélyén két megváltoztathatatlan tény fölismerése és elfogadása rejlik. Ka-lász számára a kifejezés elemi emberi szükséglet. Csakhogy a megvalósult ki-fejezés épp ilyen természetesen válik mássá, művé. Kiszakad az eleven élet-ből. Szinte megrövidíti, megcsönkítja az eleven életet. „Magamtól lopom ver-seim.”

A költő őszintén fájlalja ezt. Mert milyen jó lenne, ha az eleven életet magát gyarapíthatná, tetézhethné, töké-letesíthethné a szellem munkája, a nyelv anyaga! Szerves része ez a különös szándék és ez a fájdalom Kalász vi-lágának.

Mely kivetett magából minden csi-náltat, minden mesterkeltet, minden torzat, minden hazugat, minden látsza-tot. Mely céljában, eszményeiben, mű-vészi anyagában s formájában a való-díhoz, az eredendőhöz sóvárog, törek-szik, tapad.

Hangsúlyozott idegenkedése és tilta-kozása, bizonyított akarása végül kö-vetkezetes és szilárd költői értékeléssé kristályosodott. Ezt kifejezve, Kalász nem, nemcsak magáról és magának beszél. Korunk, környezetünk, önma-gunk hamisságainak és igazságainak tanúja, bírása, szószólója. (*Magvető Könyvkiadó 1967.*)

SZÉKELYHIDI ÁGOSTON